

ж було деяке послаблення репресивних методів, порівняно навіть з початком 1980-х рр. Серед засобів покарання за неналежне виконання радянського законодавства про культій частіше використовували адміністративні стягнення. Кількість засуджень віруючих з політичних мотивів фактично звелася нанівець.

1. Єленський В. *Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ ст.* – Л., 2013.
2. Поспеловский Д.В. *Русская православная церковь в ХХ в.* – М., 1995.
3. Пащенко В. *Православна церква в тоталітарній державі. Україна 1940 – початок 1990-х рр.* – Полтава, 2005.
4. Баран В.К., Даниленко В.М. *Україна в умовах системної кризи (1940–1980-і рр.)*. – К., 1999.
5. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОУ)*. – Ф. 4648. – Оп. 7 (Т. 2). – Спр. 302.
6. ЦДАВОУ. – Ф. 4648. – Оп. 7 (Т. 2). – Спр. 310.
7. Єленський В.С., Перебенесюк В.П. *Релігія. Церква. Молодь*. – К., 1996.
8. ЦДАВОУ. – Ф. 4648. – Оп. 7 (Т. 2). – Спр. 311.
9. ЦДАВОУ. – Ф. 4648. – Оп. 7 (Т. 2). – Спр. 304.
10. Лахно О. *Церковна опозиція Євангельських християн-баптистів в Україні (1940–1980-ті рр.)*. – Полтава, 2009.
11. Бажан О.Г., Данилюк Ю.З. *Випробування вірою. Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні в другій половині 1950-х – 1980-ті рр.* – К., 2000.
12. *Історія релігій в Україні: у 10 т. // Редкол.: А. Колодний та ін.* – Т. 6: *Пізній протестантизм в Україні (п'ятдесятники, адвентисти, Свідки Єгови) / За ред. П. Яроцького.* – К.; Дрогобич, 2007.

Shvets O.S. Religious life in the USSR the eve of Perestroika. The nature of religious life in Ukraine and the main aspects of the government policy in concerning to the various confessions in the middle of 1980th are presented in the article, based on archival documents.

Key words: church, confession, Religious community, Perestroika, anti-religious measures, Orthodox Church, Greek Catholics, Protestants.

В. Д. Міщанин

КОЗАЦЬКА РОДИНА КАШІВ І ГОНЧАРСТВО

Досліджено сторінки з життя представників козацької родини Кашів, члени якої залишили помітний слід в історії опішнянського гончарства.

Ключові слова: Лука, Митрофан, Артем, Іван Каші, Мотрона Назарчук (Каша), опішнянське гончарство.

Село Малі Будища, що знаходиться на північних околицях столиці українського гончарства – Опішного, в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. належало до Заїченської волості Зіньківського повіту, Полтавської губ. й було відомим гончарним осередком Полтавщини. Помітну роль у громадському житті села того періоду відіграла козацька родина Кашів. Лука Іванович Каша (? – 1894) 1868 р. був обраний попечителем нещодавно відкритої церковнопарафіяльної школи, а згодом працював сільським старшиною [1]. Його син Сава (1856–1919) також був попечителем земської та церковнопарафіяльної шкіл, а також регентом церковного хору при Різдово-Богородичній церкві [2].

Лука Каша у вільний від літніх робіт час займався трохи гончарюванням, а згодом покинув цю справу [3]. Його син Митрофан також навчився гончарювати, але від постійної підвищеної вологості в хаті захворів на запалення легенів і помер молодим [1]. Артем Савович Каша (1907–1942) закінчив на початку 1920-х рр. гончарну школу в Опішному, згодом працював там же в гончарній майстерні, що належала до об'єднання

«Кустарь-кредит». У 1927 р. вступив на керамічний факультет Полтавського технікуму промкооперації. Після його закінчення в 1930 р. займався встановленням обладнання для переробки матеріалів у новозбудованому цеху артілі «Художній керамік» («на Кардашевому»). Під час Голодомору 1932–1933 рр. працював у м. Тбілісі, де допомагав організувати гончарне виробництво. З собою з Опішного він узяв двох гончарів і одну малювальницю – сестру Мотрону. Після повернення продовжив працювати в «Художньому кераміку». 1936 р. в Опішному знову було відкрито гончарну школу, де Артем Каша обіймав посади старшого інструктора та викладача керамтехнології [4]. Після того, як в 1937 р. арештували директора школи Якова Корицького, деякий час керував цим закладом [5, 127]. Навчався заочно в Ленінградському гірничому інституті. З початком німецько-радянської війни був мобілізований і направлений на Волховський фронт. Отримав важке поранення, помер у госпіталі і був похований під Ленінградом [5].

Іван Савович Каша (1895–1947) в 1915 р. закінчив Учительську семінарію імені Миколи Гоголя у Великих Сорочинцях. Навчався заочно в Херсонському державному педагогічному інституті імені Надії Крупської. У 1920-х рр. жив і вчителював у селі Орданівці, а в 1930-х рр. – в Опішному [6]. Після арешту Сергія Рєви восени 1937 р., Іван Каша, окрім основної роботи, став викладачем фізики й математики в Опішнянській школі майстрів художньої кераміки, де працював до її закриття в 1941 р., внаслідок початку німецько-радянської війни [7, 127]. У 1945 р. Івана Кашу було нагороджено нагрудним значком «Відмінник народньої освіти» за № 373 [5].

Мотрона Савівна Назарчук (до заміжжя – Каша) (19.11.1911 – 11.09.2008) – знаменита опішнянська малювальниця 1930–60-х рр. Це про неї в середині 1960-х рр. тодішній головний інженер заводу Трохим Демченко сказав у одному з інтерв'ю: «Людини, яка любить кераміку більше, ніж вона, я не зустрічав» [8, 4]. Любов до гончарства в Мотрони Назарчук з'явилася ще в дитинстві. Вже на схилі своїх літ вона пригадувала про це так: «Я тоді була ще дуже мала, а брат (Артем. – В. М.), закінчивши початкову школу в 1919 р., в цьому ж році поступив в гончарну школу. Кожного дня він приносив зразки роботи, яку там давали. Я, було, жду не дождусь, коли вже прийде брат із школи... В нас дома був на квартирі (тимчасово) художник-технолог з Миргорода... Приніс з заводу птаху з глини (зозулю). Помальовану хляндровою. Поставив на столі. Коли на неї світило сонце, я глянула, і душа в мене вийшла аж у горло. Такої краси я ще зроду не бачила. Мама мене ганяла: «Не йди в ту хату, не підходь до столу», а я, як заворожена стою, не можу одірвати очей. Тоді, мабуть, кераміка увійшла в мою душу, та вже й не кидала її аж до цього часу» [4].

У 1927 р. Мотрона прийшла працювати в майстерню, яка належала до «Кустарь-кредиту» й функціонувала при гончарній школі в Опішному. Її учив малювати відомий художник Іван Гопкало, який у ті роки працював у селищі. Окрім цього, доводилося виконувати різноманітну допоміжну роботу, зокрема виносити посуд під час завантаження горна. Як пригадувала майстриня, «цієї роботи я намагалась не пропускати, бо вироби були мальовані, і виносивши їх до горна, могла роздивитись, як вони зроблені. Це також збагачувало мою уяву про малюнки і малювання. Через півроку мене вже перевели в майстерню як мальовщицю, хоч ще й без визначеної платні, а через рік я вже працювала як повноцінна мальовщиця» [9]. На-

прикінці 1929 р. утворилася гончарна артіль «Художній керамік», в якій стала малювати і Мотрона Савівна.

Разом з братом Артемом в 1932–1933 рр. вона їздила на роботу в Тбілісі, «де навчала безпритульних дітей малювати на посуді» [1]. Після повернення в Опішне знову працювала в «Художньому кераміку», а 1935 р. – малювальницею у Василькові, під Києвом, у тамтешній гончарній артілі. Там же одружилася з Саливоном Назарчуком, який за професією був формувальником електроізоляторів. Невдовзі подружжя повернулося в Опішне, де в них 1936 р. народився син Леонід. Чоловік працював ліпником і формувальником у «Художньому кераміку», а Мотрона Савівна в 1937–1939 рр. навчалася в Опішнянській школі майстрів художньої кераміки. Після її закінчення працювала в цій же школі інструктором з малювання [10].

З 1943 р. й до виходу на пенсію (в 1967 р.) Мотрона Назарчук розмальовувала посуд у «Художньому кераміку». Протягом цього часу вона була серед передовиків виробництва, виконуючи норми виробітку на 110–150%. 1947 р. її відзначили медаллю «За доблестний труд в Великій Отчественной войне 1941–1945 гг.» [11, 139], а за «систематичне перевиконання плану і відмінну якість виробів широкого вжитку була нагороджена дипломом I ступеню з довічною надбавкою 20% до зарплати від Полтавської обласної ради» [10]. Її портрет неодноразово було занесено на заводську Дошку пошани. Глиняні вироби, розмальовані Мотроною Савівною, експонувалися на різноманітних виставках як у Радянському Союзі, так і за кордоном, зокрема в Брюсселі, Марселі, Загребі, Монреалі, за що їй неодноразово вручали премії.

У першій половині 1960-х рр. Мотрона Назарчук очолювала бригаду комуністичної праці малювальниць цеху № 1 заводу «Художній керамік», входила до складу президії постійно діючої техради на заводі. 1967 р., у зв'язку з хворобою сина, вона змушена була переїхати в Запоріжжя. Там, упродовж 1970 – першої половини 80-х рр. працювала (з перервами) в майоліковому цеху при Заводі стінових матеріалів. Востаннє розмальовувала глиняні вироби, коли їй було 73 роки. Тоді її попросили допомогти підприємству. За її словами, малювати було їй «вже трудно, рука не слухається, як раніше», але заняття улюбленою справою приносило їй задоволення [8].

1988 р. помер її син Леонід Назарчук, а Мотрона Савівна ще понад 20 років прожила в самотності. З кінця 1980-х – до початку 90-х рр. вона листувалася зі своїми колишніми колегами в «Художньому кераміку» – Параскою Біляк і Зінаїдою Линник, а в 1990-х – з Марією Боярчук. Це допомагало легше переносити самотність і подумки бувати в рідних місцях, зокрема в Малих Будищах. Згодом цю роль відіграло її лис-

тування зі мною. Це наочно підтверджують рядки її листів: «Ваші листи мене дуже піддержують духовно. Завдяки їм в мене ще з'являється енергія жити і працювати хоч писанням листів... А я, коли читаю ваші листи, то ніби переносюся в той час, коли я ще жила на батьківщині в с. М-Будищечка» [8]. Або ж: «Дивлюсь без кінця на ці фотографії, і в згадках оживають всі вулиці нашого села. Живу в Запоріжжі вже давно, привикла тут, а рідні місця завжди з болем згадуються. Хоть уже багато там помінялось, а вулиці залишилися ті ж самі. Який великий слід залишає в душі рідне місто, де ти народився і виріс. Я така вдячна вам, Вікторе Даниловичу! Ви оживили мою душу своїми листами і фотографіями» [12].

Земний шлях Мотрони Савівни Назарчук, довгий і тернистий, закінчився 11 вересня 2008 р. Похована вона в Запоріжжі, поряд зі своїм сином Леонідом.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зазначити, що два представники козацької родини Кашів – Артем Савович і Мотрона Савівна – зробили значний внесок у гончарство Опішного ХХ ст.

1. Лист Назарчук Мотрони до Міщанина Віктора. 06.11.2003. – Приватний архів автора.
2. Лист Назарчук Мотрони до Міщанина Віктора. 28.12.2001. – Приватний архів автора.
3. Лист Назарчук Мотрони до Міщанина Віктора. 05.10.2004. – Приватний архів автора.
4. Лист Назарчук Мотрони до Пошивайло Світлани. 20.12.1999. – Національний архів українського гончарства.
5. Квиток-посвідчення про нагородження Івана Каші нагрудним значком «Відмінник народньої освіти». 02.08.1945. – Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства.
6. Лист Назарчук Мотрони до Міщанина Віктора. 23.04.2004. – Приватний архів автора.
7. Щербань О. Опішенська школа майстрів художньої кераміки (1936–1941) // Український керамологічний журнал. – 2004. – № 2–3.
8. Лист Назарчук Мотрони до Ханка Віталія. 25.12.1983. – Приватний архів В. Ханка.
9. Лист Назарчук Мотрони до Міщанина Віктора. 28.02.2003. – Приватний архів автора.
10. Лист Назарчук Мотрони до Ханка Віталія. 18.12.1980. – Приватний архів В. Ханка.
11. Держархів Полтавської обл. – Ф. р. 4085. – Оп. 3. – Спр. 182.
12. Лист Назарчук Мотрони до Міщанина Віктора. 10.07.2005. – Приватний архів автора.

Mishchanyn V.D. The Cossack Family Kashys and Pottery Craft. Are examined the pages from the life of the representatives of the Cossack kin Kashsa. This family placed itself appreciably on the record of the Opishne pottery craft.

Key words: Luka Kasha, Mytrofan Kasha, Artem Kasha, Ivan Kasha, Motrona Nazarchuk (Kasha), Opishne pottery craft.

